

Hazırlayan
MESUT VARLIK
Edebiyatın Taşradan Manifestosu

İletişim Yayınları 2111 • Edebiyat Eleştirisi 44

ISBN-13: 978-975-05-1705-1

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayla Karadağ

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Hazırlayan
MESUT VARLIK

Edebiyatın Taşradan Manifestosu

MESUT VARLIK 1980'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden ve "Kültürel İncelemeler" yüksek lisans programından mezun oldu. Halen "İletişim Bilimleri" doktorasına ve çeşitli yayınevlerinde editörlük, çevirmenlik faaliyetlerine devam ediyor. Bugüne kadar birçok derginin kuruluşunda ve yayın kurulunda yer aldı. *Varlık*, *Yasak Meyve*, *Birikim*, *Mesele*, *Çalı*, *Kybele*, *Yalnızlar Mektebi*, *Matbuat* gibi birçok dergide şiir, deneme, eleştiri ve söyleşileri yayımlandı. Türkiye'nin ilk kültürel incelemeler dergisi (hakemli) *KÜLT*'ün kurucuları arasında yer alıyor, yayın kurulu üyeliğini ve sorumlu yazı işleri müdürlüğü görevini sürdürüyor. Ayrıca *Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllığı*'nin yayın kurulunda yer alıyor. Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'nin (TOHAD) kurucuları arasında yer aldı. "Gezi Parkı Direnişi" sonrasında örgütlü hareketten uzaklaşmaya karar verdi ve istifa etti. Açık Radyo'da bir dönem "Matbuat Dünyası" başlıklı bir program hazırladı. Şu anda yine Açık Radyo'da, Gökhan Aslan ile birlikte *KÜLT* dergisinin radyo versiyonu olan "İnceden *KÜLT*" programını hazırlamaya devam ediyor. Bilgi Üniversitesi "Kültürel İncelemeler" yüksek lisans programında öğretim görevlisi olarak çalışmakta.

Hazırladığı kitap: *Efendime Söyleyeyim - Hasan Ali Toptaş Kitabı* (İletişim Yayınları, 2010).

Bazı çevirileri: Frederic Jameson, *Siyasal Bilinçdışı* (Yavuz Alogan ile birlikte, Ayrıntı Yayınları, 2011); Anthony Pagden, *Avrupa Fikri* (Rahmi G. Ögdül ile birlikte, Ayrıntı Yayınları, 2010); Jan Rijkensberg, *Concepting* (Kapital Yayınları, 2009).

Katkıda bulunduğu kitaplar: "Hızlı Bir Kurtuluş Özlemi!" - Leylâ Erbil ve Tanrıları Üzerine Bir Deneme", „bir tuhaf kuştur, gölgesi zihin,, (Aylak Adam Yayınları, 2013); "Yıllar sonra öğrendim ki...", *Acı Tebessüm-Risus Sardonicus* (Erdem Kaşıkçoğlu, Galata Yayınları, 2011); "Gölgesizler ve Taşrasızlar", *Taşrada Var Bir Zaman* (editör Tül Akbal-Aşlı Güneş, Çitlenbik Yayınları, 2010).

*Bu kitapta yer alan tüm yazıların telifleri,
yazarların ortak kararıyla
Nesin Vakfı'na bağışlanmıştır.*

*Behçet Aysan'ın ve Madımak katliamında
kaybettiğimiz tüm değerlerimizin
unutulmaz acısına, anısına...*

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	9
EDEBİYATIN TAŞRADAN MANİFESTOSU	11
Önsöz Niyetine: Taşrada Bir Sabah	
MESUT VARLIK	19
“Tentürdiyot”	
BEHÇET AYSAN	17
İnsanın Merkezine Seyahat	
KEREM IŞIK.....	29
Taşra “Öteki”dir	
NECATİ MERT	41
Cumhuriyet Romanında Merkez-Taşra Çatışması	
ÖMER SOLAK.....	47
Edebiyatta Taşranın Ruhu	
ABDULLAH ATAŞÇI	55
“Radikal Demokratik Bir Teknopolitika” Bağlamında Taşrayı Yeniden Düşünmek	
ASUMAN SUSAM	65

Taşrada Zaman: İntihar ve İnziva	
ARIN KUŞAKSIZOĞLU	81
“Benim Gibi Kokmuyorsun”	
VEDAT OZAN	91
Yeni Türkiye Sineması Taşrada Ne Arıyor?	
NESRA GÜRBÜZ	109
Herkesin Taşrası Kendine	
ETHEM BARAN	117
“Elbette Kırlardan Kırlardan Gelecekler”	
MEHMET SAİD AYDIN	123
Bir Angaralı'nın Taşrasal Günah Çıkarması	
EYÜP TOSUN	131
Yağmur Damlasından Dünyayı İçmek	
ŞÜKRÜ ERBAŞ	139
YAZARLAR HAKKINDA	147

İnsanın Merkezine Seyahat

KEREM IŞIK

Taşra. Anlam ve çağrışım itibariyle apaçık bir kelime. Sözlükler şöyle diyor: “Bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi, dışarlık.” Merkezin dışında kalan her yerin taşra olarak nitelendirilmesi ülkemize özgü bir durum değil. Taşra ve taşralılık Antik Roma’dan Avrupa’ya, Amerika ve Rusya’ya dünyanın pek çok bölgesinde rastlanan bir olgu. “Taşra” kelimesinin imgelemimizde yarattığı çağrışımlara yöneldiğimizde de yine dünyanın neresinde olursak olalım bir tektipleştirmenin etkin olduğunu görürüz. Zira taşra dendiği vakit bir ufuk daralması, sıkıntı, kaçıp kurtulma isteği, yoksunluk, geri kalmışlık ve teslimiyet düşer akıllara. Beyaz, uykusuz ve uzakta (*Kars, Beyaz Uykusuz Uzakta*, YKY) kalmış bir coğrafya canlanır gözümüzün önünde. Görkemli bir kaybedendir taşra. Yalnızca siyasal ve ideolojik olguların değil, zamanın da dışında kalmıştır. Yine de tüm sıradanlığının altında bir mekâna bağlı kalmayıp tüm ülkeye yayılmıştır. Bu noktada Murat Belge’ye başvuralım:

Türkiye'nin toplumsal yapısının başlıca sorununun ne olduğunu tek kelimeyle anlatmak zorunda kalsaydım, “köylülük” yerine “taşralılık” demeyi tercih ederdim. Bu aslında terim olarak çok daha belirsiz, kaygan bir terim – ve sanırım bu nedenle onu tercih ederdim. “Köylülük”, sosyolojik bir kategori ve oldukça tanımlı, tek bir yönü işaret ediyor. “Taşralı”, bütün göreliliği (“neye, nereye göre taşra?” vb.) ile toplumsal üslubu anlatacak bir metafor olmaya daha yatkın. Yalnız toplumun iç ilişkilerini değil, ülkenin dünya ile kendini ilişkilendirmesinin niteliğini de dile getirdiği için özellikle yatkın görünüyor. (Belge, 2010)

Nurdan Gürbilek'in sıklıkla atıfta bulunulan “taşra sıkıntısı” tanıımıysa taşra kavramını coğrafya bağlamından kurtarıp az önce bahsi geçen sıkıntı kavramıyla bağdaştırarak genişletir:

“Taşra sıkıntısı” adını verelim buna; taşra sözcüğüne yalnızca mekâna ilişkin bir anlam yüklemeyen, yalnızca köyü ya da kasabayı kastetmeden; onları da ama onların ötesinde, şehirde de yaşanabilecek bir deneyimi; bir dışta kalma, bir daralma, bir evde kalma deneyimini, böyle yaşanmış hayatları ifade etmek için.

Taşra ve taşralılığa ne yönden yaklaşırsak yaklaşalım hep bu minvalde yazılmış ifadelerle karşılarız. Birtakım önyargılardan ibaret, hep orada, uzakta olan; bazen sığınmak çoklukla kaçıp kurtulmak istenen bir coğrafya olarak betimlenir. Peki bu mudur taşra? İnsanın kategorilere ayırma, sınıflandırma hastalığının bir yansıması olsa gerek bu kelime ve tanımlar. Taşra, merkez; içerisi, dışı. Kime göre, neye göre? Türkiye'nin merkezi olarak görülen İstanbul da netice itibarıyla İngiltere'nin, Fransa'nın ve bilumum Avrupa ülkesinin taşrası konumunda değil midir? Hatta bahsi geçen İn-

Kerem Işık, Mehmet Said Aydın.

giltere'nin, Fransa'nın da kendilerine özgü taşraları yok mu? Taşradan çıkıp ufuk açan olmamış mıdır sözgelimi? Heidegger varoluşçuluğun temellerini o çok sevdiği Kara Orman'daki kulübesinde atıp "Niçin Taşrada Kalıyorum?" diye bir makale yazmamış mıdır? Yahut, "Yalnızca edebiyatın, edebiyatçının değil, dergilerin de başkenti İstanbul'dur," diyen Fethi Naci'nin yaşadığı dönemde –ve hatta günümüzde de– devam eden İstanbul'un merkez konumunda olup da taşraya deyim yerindeyse tepeden bakma durumunu sürdürmesi 1954-57 yılları arasında Anadolu'nun ücra bir ilçesi olan Dinar'da Nedret Gürcan tarafından yayımlanan ve Cemal Süreya, Orhan Duru, Tarık Dursun K., Ahmet Oktay gibi şair ve yazarları bir araya getiren *Şairler Yaprağı* dergisinin başarısını yahut Sincan'da "Teknoloji merkezin gücünü kırdı," diyerek "Boşluğa Müdahale" manifestosuyla şair Abdülkadir Budak'ın çıkardığı *Sincan İstasyonu*'nu ve taşrada yayımlanarak her biri edebiyat dünyasına sayısız değerli isim kazandırmış dergilerle taşradan evrensele ulaşan yazarlarımızı görmezden gelmek olmaz mı?

Devir elbette ki değişmiştir ve taşra yalnızca bu aktarılanlardan ibaret değildir. Kapitalizm sosyalizme galip gelmiş, küreselcilik almış başını yürümüş ve Türkiye’de de Turgut Özal’la birlikte yükselen liberalizm merkeziyle taşrasıyla yepyeni bir aydın tipi ve dağılımı yaratmıştır. Ancak yaşanan bu değişim taşranın “merkez dışılığını” değiştirememiştir. Zira günümüz taşrasında bu kez merkezce dayatılan sisteme eklemleme yahut eklemlememenin sancıları ve bu süreç esnasında yaşanan çözümlerle birlikte taşraların psikolojileri ve sıkışmışlıkları azalmak şöyle dursun, belki perçinlenmiştir bile. Ne var ki konuya edebiyat ve yazı penceresinden bakıp da yazının yahut insanın merkezi ve taşrası ekseninde düşünmeye başlayarak bambaşka açılımlara ulaşmak mümkün.

Yazmak zihnimde her daim bir “merkezkaç” etkisi yaratıldığından olsa gerek, edebiyatın ve daha genel ifadeyle yazının bir merkezi olması fikri bana hep garip gelmiştir. Hatta bu sözkonusu “yazının merkezi” ifadesine ancak ulus, millet, dil, din, ırk, cinsiyet gibi kavramlardan bağımsız olarak dünyanın neresinde olursa olsun insan hayvanının paylaştığı “acı’daşlık” halinin bir ifadesi olduğunu düşünerek katlanabiliyorum. Oysa bugün edebiyat için bildiğimiz anlamıyla “merkez” gibi bir kavramdan bahsedilmesinin nedenini yazarların yetkinliği, ortaya konan metinlerin en geniş anlamıyla yazıya yön verme yahut insanoğlunun ortak acizliğini ortaya koyma becerisinde değil, ekonomik artalandaki aramak gerekiyor. Zira çok değil 1950 Kuşadığı’nın yaşadığı dönemde büyük çoğunluğını yine yazarların oluşturduğu bir çevreye hitap eden yayıncılık sektörü, 2011 Uluslararası Yayıncılar Birlięi verilerine göre tüm dünyada 105 milyar 614 bin, Türkiye’deyse 1 milyar 150 milyon Avroluk bir sektör haline gelmiş durumda. Artık kitaplara tanıtım filmleri çekiliyor, internet siteleri hazırlanıyor ve gitgide metalaştırılarak salt

tüketim nesnesi konumuna yerleştiriliyor. Elbette ki kitaplara tanıtım filmleri çekilmesi, internet siteleri hazırlanması yahut kitapların daha geniş kitlelere ulaşması için çaba harcanmasında kötü bir taraf yok, fakat modernitenin bu nimetlerinden taşralı yazarların merkezde yaşayıp yazanlara kıyasla faydalanabilme olanaklarının neredeyse hiç olmaması ben- ce hem taşralı yazar ve okurlar hem de genel anlamda edebiyatımız için bir kayıp; zira Carl Schmitt'in meşhur tanımına göre egemen, istisna olma durumuna karar verendir ve bu açıdan bakıldığında belli başlı kitap yahut yazarların istisnai olma durumlarına karar veren merkez egemen konumunda görülebilir. Bu da merkezi başlı başına bir özne haline getirir.

Öznenin ontolojik sorunsalıysa kendini tanımlayabilmek için bir ötekine ihtiyaç duymasıdır. Merkezin özne olduğu durumda merkezi tanımlayan öteki de taşra olmaktadır. Yapısı itibariyle kural koyan, akılcı ve planlı bir şekilde strateji geliştiren ve sınırları tanımlı olan özne, yani merkezin karşısında duygusal, muğlak, geliştirilen planlara uyması beklenen bir taşra olgusu mevcuttur. Nasıl ki özne ötekini yuttuğu ölçüde var oluyorsa merkez de taşrayı yutarak dar bir alana mahkûm eder. Ömer Türkeş bu durumu, “Merkezin çevreyi yuttuğu ve unuttuğu günümüzde, tıpkı ilk gezi notlarında olduğu gibi, taşranın edebiyatta ve medyada bir yer bulabilmesi, ancak uzaklık ve ürkütücülüğüyle, normal dışılığıyla, kendisini merkezde sayanların oryantalist zihniyetini beslediği ölçüde mümkün olabilir,” (Türkeş, 2005:197) diyerek ifade etmektedir. Erzincan’da yayımlanan *La Poete Travaille* dergisinin başına gelenlerden, yani söyleyecek yahut şiire katabilecek hiçbir şeyi olmadığından tutun da isminin “taşra entelektüelliğine” varıncaya değin merkezce topa tutulmasının ardından dergiyi yayımlayan Ahmet Bozkurt’sa *kitaplık* dergisinin “Taşra” dosyasına yazdığı “Taşrada Şiir Hazırlıkları” başlıklı yazısında şöyle der:

Kendisini tüm sınırlardan ve mekânsal belirlenimlerden uzak tutan taşra entelektüeli ise muktedirler için her zaman öteki olacaktır. Merkezde yer tutmuş payitaht sahipleri için taşralı şair-yazar hep bir öteki imgesidir; yabancı ve dışarılıklı olandır. Merkeze kabulü uygun olmayandır. Dışlanan, aşağılanan; zihinsel süreçlerini tamamlayamamış varoluşa geç kalan sakat bir modernliğin aşağıladığı gerçek bir ötekidir.

Taşranın sözlük tanımıyla başlayıp kavramsal olarak imgelemimizde yarattığı çağrışımlara kısaca değinerek taşra kavramını genişletmeye çalıştıktan ve gelişip başlı başına kârlı bir sektör halini alan yayıncılık sektöründe merkezle taşranın tümleşik, ancak bir o kadar da ayrık özne/öteki ilişkisine değindikten sonra; konuyu biraz da yaşanan merkez/taşra kaymasının sonucunda ortaya çıkan değişimin sonuçlarına ve bu sonuçların bireyler üzerindeki etkisiyle edebiyatın üstlendiği kurtarıcı role çekmek istiyorum.

Derdini edebiyata sığınarak anlatmaya çalışan biri olarak yazının tüm bu tanım ve tartışmaların çok uzağında, ayrık bir artalanda durduğuna inanıyorum. Yazmak insanın merkezine ve oradan da –Canetti'nin deyişiyle– insanın taşrasına doğru çıkılan bir seyahat. Söz konusu insan olduğunda kendimizi az önce merkez ve taşradan bahsederken başvurduğumuz tanım ve yargılardan farklı olarak çok daha kaygan bir zeminde buluruz. Lacan'a göre insan ne bedensel ne bireysel ne de toplumsal anlamda bütünsel bir öznedir. Aksine bir yarılmanın, bir parçalanmanın ürünüdür ve bütünlük duygusu bir yanılısamadan ibarettir. Lacan'a göre insan merkezden yoksun bir öznedir. Bu parçalanmışlık ve darmanın olma halinin etkisi modern hayatın dayattığı hız ve hızlı olma saplantısının yanı sıra küresel kapitalizmin acımasız üretim/tüketim çarklarının da desteğiyle alabildiğine

artmıştır ve artmaya devam etmektedir. 1950’li yıllarda başlayan kırdan kente göç olgusu taşrayı merkeze taşımaya başlamıştır. Yeşilçam’da “Ayrı dünyaların insanlarıyız” gibi bir sloganın ortaya çıkmasına sebep olan bu dönem boyunca taşradan kente gelen “fakir ama gururlu” gençler tutunabilme uğruna yalnızca görünürde de olsa merkeze benzemeye çabalamışlardır. Taşra ruhunu ve taşralı olma halini son derece mizahi, ironik ve yetkin bir şekilde aktarabildiğini düşündüğüm Umut Sarıkaya’nın karikatürleri bu arada kalmışlığa da değinir. Modern yenge elinde milföy hamuruyla çıkageldiğinde taşralı anne milföyden etkilenen oğluna bozulsa da artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır, çünkü taşralı anne de milföyü öğrenmiştir. Sarıkaya’nın karakterleri çocukluklarında mutlaka tabure üzerinde perde takmış, kapı eşliğinde durup kol ve bacaklarını açarak örümcek adam gibi duvara tırmanmışlardır. Aldıkları en büyük hayat dersi insanın mutlaka sigortası olması gerektiğidir.

1980 ve sonrasında merkez/taşra dikotomisinin melezleşmeye başlamasını ve bu melezleşme sonucunda oluşan ruh halini Nurdan Gürbilek *Vitrinde Yaşamak* adlı kitabında çok iyi tarif eder. Artan devlet şiddetine rağmen oluşan görece özgürlük ortamından, taşra merkeze, merkeze taşraya benzerken taşranın sahiciliğini yitirmeye başlamasına rağmen bir türlü tam anlamıyla merkeze benzeyememesinden, tüketim alışkanlıklarının değişmesiyle muhafazakârlığın, dünyaya açılmayla milliyetçiliğin ve çokseslilikle tek düzeliğin iç içe geçişinden bahseder. 1990 sonrasındaysa bu kez İstanbul’a göç yerine İstanbul’dan, masumiyet ve çocuklukla özdeşleştirilen taşraya dönüş baş gösterir. Taşra deyim yerindeyse hortlamıştır. Ancak masumiyet ve çocukluğa dönme düşüyle taşraya geri dönüldüğündeyse bu kez taşranın tuhaf bir hayalet halini aldığı gerçeğiyle yüzleşilmesi gerekir. Bu hayaletleşme durumu Denizli, Çorum, Gazi-

antep gibi endüstriyel anlamda atılım yapan Anadolu kaplanlarına özenen beldelerde artık İngilizce olarak rastlanabilen *We want to be a city* (Şehir olmak istiyoruz) sloganlarıyla (Meltem Ahıska, “Medya, küresellik ve yerellik”, *Toplum ve Bilim*, s. 67, Güz 1995, s. 6-25) iyice belirgin bir hal almıştır. Eskinin taşrası da tıpkı eskinin merkezi gibi artık mazide kalmıştır. Zygmunt Bauman da modern kent planlamasını “ötekine karşı girişilen savaş” olarak nitelemektedir. (Zygmunt Bauman, “The Stranger Revisited-and Revisiting”, Konferans Metni, s. 3)

Elbette ki değişim merkez için de taşra için de kolay olmamıştır. Latife Tekin *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı kitabında kırdan gelip kente yerleşerek kurdukları gecekonduyla kentin çöp dağları arasında tutunmaya çalışan insanları anlatırken şöyle yazar:

Yıkım üst üste tam otuz yedi gün sürdü. Her yıkımdan sonra kurulan kondular biraz daha küçüldü. Gitgide eve benzemez oldu. İnsanlar insanlıktan çıktı. Toza, çamura, çöpe bulandı. Üstler başlar yırtık delik içinde kaldı. Üç bebek yıkımdan, soğuktan usanıp kaçtı. Yıkımcıların gözlerinin önünde kuş olup göğe çıktı. Bir yıkımcıyı keserle yaralayan yaşlı bir kadın iki candarmanın yanına katılıp tepeden gitti. Kalanların teneke toplamaktan, çöp ayıklamaktan soluğu kesildi.

Tahsin Yücel’in *Kumru ile Kumru*’su yahut Barış Andırınlı’nın *Kopoy*’u da farklı yönlerden bu değişimi ve değişimin bireyler üzerindeki sonuçlarını aktaran eserler olarak örneklenabilir.

Modern dünyanın hız, ulaşılabilirlik ve naklen yayın saplantısı yerküreyi devasa bir taşra yahut metropole çevirmiştir. Cep telefonuyla yarım saat için dahi olsa ulaşamadığımız birinin başına kötü şeyler geldiğini düşündüğümüz, 11

Eylül olaylarını, her gün yaşanan onca kıyımı televizyonlarımızdan izlediğimiz ve modern teknolojiyle kuşatıldığımız dünyamızda taşranın taşralığı yahut merkezin merkezliği nereye kadar geçerlidir? Dur durak bilmeyen küreselleşme ve kapitalizm “taşrapol” adını verebileceğimiz tuhaf bir bulamaç yaratmıştır. Yunanca’da yarış pisti anlamına gelen *dromos* kelimesinden hareketle hız bilimi anlamına gelen *dromoloji* kavramını ortaya atan Paul Virilio şöyle der:

Küremiz’in sorunları daha da karmaşık ve uzaklıklar giderek daha da hızla siliniyor. Sivil bir demokrasinin anti-merkeziyetçi yeri olarak kent düşü, “vahşi kapitalizm”in aşırı zenginlik tutkusundan çok daha tehlikeli bir düşmanla karşı karşıya: Enformasyon teknolojilerinin, teleteknolojinin aşırı hız tutkusuyla, demokrasi, post-endüstriyel ve post-kentsel bir kapitalist otokrasiden de öte, “yer” kavramı üzerine kurulu topik Site’nin yerine post-endüstriyel bir teletopik Metasite’yi, bir Media-Site’yi geçirerek, bir “mesaj aktarım devrimi”yle fiziksel hareket kavramını ortadan kaldırıp demokratikleştirilemeyecek bir atalet durumunu bireyler için birer getto kılarak, mutlak hız nosyonuyla ekselenen, gelecek savaşların militer ve lojistik mantığının insan hakları kavramını içinden mayınladığı bir dromokraşiye (hız yönetimine) doğru evriliyor.

Modern teknolojiyle çevrelediğimiz dünyamızda Virilio kaza kavramına da önem verir; zira aşırı hız bir süre sonra bu hıza ve tempoya dair algımızı etkileyerek “aşırı hızlı bir durağanlık” içinde yaşamamıza neden olur. Her yeni teknoloji kendi kazasını beraberinde getirir. Uçak düşer, gemi batar, internet ve bilgisayarlar çöker. Ve hız kendine özgü durağanlaşan temposunda insanı algısal bir katatoniye uğratarak onu kendi benliğini ve özgürlüklerini unutmaya sürükler. Oysa taşranın ritmi yavaşlık, anımsatmak ve düşündür-

mek üzerine kuruludur ki yakın dönem Türk sinemasında “Süt”, “Kasaba”, “Vavien”, “Mayıs Sıkıntısı”, gibi yetkin örneklerini gördüğümüz ve kendileri de aslen taşralı olan yönetmenlerce çekilen filmlerdeki taşra sahnelerinin uzun planlar ve yavaş kamera hareketleri de bunun beyaz perde-deki yansıması olarak görülebilir. Milan Kundera *Yavaşlık* adlı kitabında hız, yavaşlık ve unutmaya ilgili olarak şöyle bir örnek verir:

Yavaşlık ile anımsama, hız ile unutmada arasında gizli bir ilişki vardır. Gözümüzün önüne en sıradan bir durumu getiririm: Bir adam sokakta yürüyor. Birden bir şey anımsamak istiyor ama anı uzaklaşıyor. O anda kendiliğinden yürüyüşünü yavaşlatıyor. Buna karşılık az önce yaşadığı kötü bir olayı unutmaya çalışan insan, hâlâ çok yakınında olan bir zamanda, sanki bulunduğu yerden hemen uzaklaşmak istiyormuş gibi elinde olmadan yürüyüşünü hızlandırır. (Kundera, 1995:38)

Teknoloji, vahşi kapitalizm ve hız tutkusuyla çevrelenen modern bireyin, kendi benliğini dahi unutmaya kadar varan dayatmaları sindirememeye başladığı noktada içine kapanması, sertleşmesi ve ötekilere karşı tümüyle yabancılaşması kaçınılmazdır. İster taşrada ister merkezin göbeğinde yaşayalım, parçası olduğumuz insanı ezip geçen enformasyon küresinin orta yerindeki bireyler bu bireyliklerini yitirmemek adına tek başlarına cengaverce mücadele ederek kaybettikleri taşralarına yahut merkezden vazgeçerek kendi içsel merkezlerine doğru seyahate çıkan birer süper kahramana dönüşmektedir. Ve Foucault’ya atıfla, “Eğer bir lamba ya da ev sanat yapıtı olabiliyorsa, insan yaşamı neden olmasın ki?” (Michel Foucault, “Etiğin Soybilimi Üzerine: Sürmekte Olan Çalışmaya İlişkin Bir Değerlendirme”, *Özne ve İktidar* içinde, Ayrıntı Yayınları) diyen kendi merkez ve taş-

ralarını ortaya çıkarmak için kişisel kazılara girişen bu yeni-
çağın süper kahramanları edebiyat aracılığıyla modern bir
mitoloji ortaya koymaktadır. Edebiyatı –ve genel anlamda
sanatı– ayırksız kılan da bireyi mücadele etmek zorunda ol-
duğu onca zorluğa ve insan hayvanı olarak sonluluk bilin-
ciyle acizliğinin farkında olmasına rağmen mitik ve de yitik
birer süper kahramana dönüştürebilme gücüdür. Elbette ki
insanın merkezine doğru çıkılan bu yolculukta içinde bulu-
nulan mekânın etkisi yadsınamaz.

Taşrayı ve taşralılığı çok iyi anlatan yazarlardan Cemil Ka-
vukçu'nun *Dönüş* adlı romanının başkişisi Vedat, sevgili-
si Neslihan'la sahilde yürüdükleri bir günü anımsar. O gün
ona şöyle demiştir, “Taşralılar için ne büyük acılarla do-
lu büyük kentler. Bizi hiçbir zaman sindiremezler, gerçek
kentli arkadaşlar edinemeyiz. Nasıl giyinirsek, nasıl konu-
şursak, nasıl davranırsak davranalım biz hep büyük taşralı-
yız.” Merkezde tutunamayıp taşraya dönen yahut taşradan
kopamayanlar içinse Gramsci'nin *Hapishane Defterleri*'nde
kriz için verdiği tanıma başvurabiliriz. Şöyle der Grams-
ci, “Kriz, eskinin ölmek üzere olup, yeninin doğmamasın-
dan kaynaklanır; bu ara dönemde çok çeşitli sağlıksız belir-
tiler ortaya çıkar.” Nasreddin Hoca misali ters binmiştir eşe-
ğine taşra. Kendi yüzünü batıya döndüğünde taşıyıcısı do-
ğuya bakar, yüzünü doğuya döndüğünde ise bu kez taşıyıcı
batıya yönelir. Oysa insan nereye giderse gitsin merkezini
de taşrasını da yanında götürür ve derdini, yaşanan tüm va-
roluşsal, toplumsal yahut bireysel sıkıntılarını kapsayan ede-
biyatla ifade etmek isteyen bireyin, içindeki merkez yahut
taşrasına dönerek kendi arkeolojik kazısını yürütmesi ge-
reklidir. Dolayısıyla esas olan şey yazan kişinin fiziksel ola-
rak taşrada mı merkezde mi olmasından ziyade zihinsel ve
ruhsal anlamda çıktığı mecazi yolculuğunun, yani Joseph
Campbell'in deyişiyle “kahramanın sonsuz yolculuğunun”

onu kendi merkezine ve oradan da taşrasına ulaştırıp ulaştıramayacağıdır. Bahsi geçen yolculuğu başarılı bir şekilde tamamlayan kişi yazıyla ontolojik bir bağ kurarak mekândan yahut mekânsızlıktan, merkezden yahut taşradan, zamandan yahut zamansızlıktan azade bir halde edebiyatın uçsuz bucaksız bahçesine ulaşmış demektir. Edebiyatın dönüştürücü, sağaltıcı ve “süperkahramanlaştırıcı” gücü sayesinde her şeyin dışına çıkabilmeyi başarmıştır. Merkezde mi yoksa taşrada mı olduğu mühim değildir artık. Varla yok arası bir yerdedir. Bir virgülden ibarettir, ama noktalı olanından. Noktanın varlığı tedirgin eder onu. Yine de aldırış etmez. Çünkü bilir, her nerede olursa olsun, o noktanın günün birinde tepesine ineceğini.